

Радован М.
МАРИНКОВИЋ

ПРОТОКОЛИ УМРЛИХ О СТРАДАЊУ ЧАЧАНА 1941. ГОДИНЕ

UDK: 929.535 (497.11) „1941”

АПСТРАКТ: Парохијани цркве Светог Вазнесења у Чачку (жители града и села Атенице и Кулиноваца) тешко су страдали 1941. године. Гинули су у Априлском рату против немачке војске, као припадници устаничких формација (партизани и четници), жандарми и цивили, а многи у међусобним обрачунима који су последица грађанског рата. Не мало их је животе изгубило при бомбардовању града од стране окупаторске авијације, а неки су страдали на друге начине. Оне које су опојали свештеници су унели у протоколе умрлих (матичне књиге), у којима, међутим, нема података о многим погибалцима (сахрањени су у родним местима или на местима погибија). У овом раду доносе се подаци о уписаним у протоколе умрлих, уз разјашњења ко су и како су изгубили живот.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Чачак, протокол умрлих, Немци, војник, четник, партизан, жандарм, цивил, пушка, рана, авијација, бомбардовање, погибија, рањавање, стрељање

Парохијани цркве Светог Вазнесења у Чачку – жители овог града и села Атенице и Кулиноваца – тешко су страдали у ратној и устаничкој 1941. години.

Гинули су у Априлском рату борећи се против окупаторске немачке армије; неки су заробљени и одведени у Немачку, где су изгубили живот. На овом простору гинули су тада и други, не само војници Југословенске краљевске војске. Страдали су Чачани и пре устанка (у лето), а посебно у окршајима против окупаторских јединица и квислиншких снага до ослобођења Чачка и околине. (У град су устаничке јединице – Југословенске војске у отаџбини и партизанске – ушле 1. октобра 1941). Припадници обе устаничке војне формације гинули су масовно у борбама на фронту код Краљева. Уследио је оружани сукоб четника и партизана, праћен многим жртвама, а онда – поновна окупација и страдање бораца и цивила (у децембру). Док је постојала слободна територија, Чачак и околна насеља жестоко је бомбардовала немачка авијација и, том приликом, погинуло је доста цивила, не само троје малолетне деце воскара Милоша Луковића.

Свештеници цркве Светог Вазнесења уписали су у протоколе 97 погибалаца, а страдалника је било много више – чак 232, те, 1941. године. У протоколе умрлих нису унели погинули Јевреји (њих четворо) и припадници других вероисповести, али и многи православци. Поред имена опојаних и сахрањених, у рубрику „Узрок смрти” свештеници су уносили: „пушчана рана у главу”, „рана од гранате”, „стрељан”, „погинуо”, „рана од гранате приликом бомбардовања”,

„убијен”, „погинула од бомбе”, „погинуо у борби”... најчешће не казујући од кога се страдало, нити место на коме је неко изгубио живот.

У овом раду, под знацима навода, задржане су одреднице из рубрике „Узрок смрти” поред података о покојнику.

Користећи расположиву документацију и литературу, настојали смо да, у најкраћем, понешто кажемо о сваком покојнику, посебно како је и где погинуо. На жалост, за све погубљене то није било могуће.

Уочљиво је да покојници у протоколе умрлих нису уписивани хронолошки – по датумима страдања. Очито, свештеници су податке о њима најпре уносили у неке своје теветере, а касније их преносили у протоколе, којих је четири, а пети је гробљански. Многе су, једноставно, изоставили, па су протоколи умрлих непотпуни.

Али, и такви, ови документи су прворазредни историјски извори – смртописним подацима, на специфичан начин, осликавају тешку ратну 1941. годину. Драгоцени су извори за истраживања, не само историчарима, који их могу упоређивати са расположивом литературом.¹

1 | Протоколи умрлих чувају се у Матичном одељењу Скупштине општине Чачак, а гробљански и болнички у управи гробља. За разјашњења посебно су коришћене две књиге: група аутора *Чачански крај у НОБ – пали борци и жртве*, Центар за културу, Чачак, 1977; и Горан Давидовић и Милош Тимотијевић *Затамњена прошлост – историја равногораца чачанског краја*, 3, Међуопштински историјски архив, Чачак - Народни музеј, Краљево, 2004.

Именик погинулих

I

РАЗЈАШЊЕЊА

7. август:	Михаило Николић (45 година), трговац из Чачка – „пушчана рана у главу”.1/	1. Као истакнутог припадника Љотићевог покрета „Збор”, стрељали га партизани у Чачку.
5. септембар:	Светислав Јовановић (27), шофер из Чачка – „пушчана рана у глави”.2/	2. Из Брђана према Чачку возио је камион са Немцима, који је у Милићевцима упао у партизанску заседу, и погинуо са окупаторским војницима.
1. октобар:	Радмило Симовић (10 месеци) из Чачка – „потрес од гранате приликом бомбардовања”; син трговца Младена.3/	3. Град је тада бомбардовала немачка авијација.
1. октобар:	Станица Лазовић (35) из Чачка, кћи Димитријева – „рана од гранате”.4/	4. И она је погинула приликом бомбардовања Чачка.
1. октобар:	Танасије Кнежевић (70) из Чачка, рођен у Губеревцима (Драгачево) – „рана од гранате приликом бомбардовања”.5/	5. Страдао приликом бомбардовања Чачка.
1. октобар:	Миљана, супруга Танасија Кнежевића (65) – „рана од гранате приликом бомбардовања Чачка”.6/	6. Погинула са супругом Танасијем Кнежевићем.
1. октобар:	Живорад Луковић (17), син Милоша воскара – „рана од гранате приликом бомбардовања”.7/	7. Једно од деце Милоша воскара која су погинула приликом немачког бомбардовања Чачка.
1. октобар:	Милева (15), кћи воскара Милоша Луковића – „рана од гранате приликом бомбардовања”.8/	8. Иста судбина.
1. октобар:	Здравко (12), син Милоша Луковића, воскара – „рана од гранате приликом бомбардовања”. 9/	9. Иста судбина.
1. октобар:	Миодраг Тодоровић (56), радник из Чачка – „стрељан” у Љубићу. 10/	10. Као припадника Љотићевог покрета „Збор”, стрељали га партизани у Љубићу.

1. октобар:	Вујадин Вукадиновић (31) из Чачка – „рана од гранате приликом бомбардовања”. 11/	11. Жртва бомбардовања.
1. октобар:	Милун Вукадиновић (20), брат Вујадинов – „рана од гранате приликом бомбардовања”. 12/	12. Жртва бомбардовања.
2. новембар:	Живко Петровић (37), радник из Чачка – „погинуо”. 13/	13. Као партизан погинуо у Пожеги, у борби против Југословенске војске у отаџбини (ЈВуО).
29. септембар:	Добривоје Шипетић (54) из Атенице – „убијен” у Атеници. 14/	14. Горан Давидовић и Милош Тимотијевић написали су да су Шипетића убили партизани, а савременици тврде да су му живот одузели окупаторски немачки војници.
6. новембар:	Боривоје Станић (24) из Атенице – „погинуо” у Жевици. 15/	15. Као партизан, погинуо у борби против ЈВуО.
18. новембар:	Раденко Јањић (27) из Атенице – „убијен” у Срезоевцима. 16/	16. Као заменик команданта Трнавског батаљона Чачанског народноослободилачког одреда „Др Драгиша Мишовић”, погинуо у борби против четника.
18. новембар:	Стеван Рађеновић (30) из Атенице – „убијен” у Срезоевцима. 17/	17. Као партизан, погинуо у борби против ЈВуО.
28. новембар:	Ратко Николић (28) из Атенице – „стрељан од Немаца” у Атеници. 18/	18. Цивил.
27. новембар:	Слободан Ненадић (23) из Атенице – „стрељан”. 19/	19. Као партизана, стрељали су га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
22. децембар:	Радомир Ђурчић (23), лимар из Чачка – „стрељан” у Чачку. 20/	20. Као партизана, стрељали су га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
27. новембар:	Илија Ђурчић (19) из Чачка – „стрељан” у Ваљеву. 21/	21. Као партизана, стрељали су га Немци на Крушику код Ваљева.
27. новембар:	Божидар Стеванчевић (18) из Атенице – „стрељан” у Ваљеву. 22/	22. Као партизана, стрељали су га Немци на Крушику код Ваљева.

ПРОТОКОЛИ УМРЛИХ О СТРАДАЊУ ЧАЧАНА 1941. ГОДИНЕ

27. новембар:	Светозар Рафајиловић (16) из Атенице – „стрељан” у Ваљеву. 23/	23. И њега су, као партизана, Немци стрељали на Крушику код Ваљева.
8. децембар:	Радомир Продановић (32), радник из Чачка – „стрељан” у Чачку. 24/	24. Припадник Љотићевог покрета „Збор”; стрељали су га Немци.
3. децембар:	Вукола Бошковић (28) из Чачка – „стрељан” у Чачку. 25/	25. Као партизана, стрељали су га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.

II

12. април:	Живојин Благојевић (44), државни мајстор из Крагујевца – „несретним случајем погинуо” на путу Крагујевац – Чачак.1/	1. Опојан је у Чачку. По свој прилици, погинуо је у саобраћајној несрећи, повлачећи се из Крагујевца према Чачку.
12. април:	Михаило Мојсић (48), инжењер у Војно-техничком заводу у Крагујевцу – „несретним случајем погинуо” на путу Крагујевац – Чачак.2/	2. Исто као и Благојевић.
13. април:	Никола Бодић (31), столар из Врховина – Оточац, „донет мртав у Чачак”. 3/	3. Негде је погинуо, вероватно као војник. Појединости нису утврђене.
13. април:	Илија Ракић, војник 4. вода 341. возарског батаљона – „погинуо несретним случајем”. 4/	4. Појединости о страдању овог војника нису познате.
20. јул:	Момчило Катанић (36), лекар из Чачка – „стрељан”. 5/	5. Био је санитетски референт Чачанског народноослободилачког партизанског одреда „Др Драгиша Мишовић”. Ухваћен је у Горњој Горевници. Стрељали су га жандарми, под контролом немачких војника, жандарми на игралишту Фудбалског клуба „Борац” са још 10 људи и једном женом.
4. октобар:	Бранко Лазовић (49) из Чачка – „стрељан” у Љубићу.6/	6. Био је локални функционер Љотићевог покрета „Збор”. Стрељали су га партизани.

Радован М. МАРИНКОВИЋ

1. октобар: Војислав Војиновић (48), трговац из Чачка – „убијен” у Чачку.7/
21. октобар: Радован Ђорђевић (67), пешадијски капетан I класе у пензији – „погинуо од бомбардовања” у Чачку. 8/
1. октобар: Владимир Делић (42) из Јајца, живео у Чачку, чиновник – „убијен”.9/
7. новембар: Милош Плањанин (27), књижар из Чачка – „погинуо”.10/
28. септембар: Марко Франић (38), подначелник из Чачка, рођен у Каштел Лукшићу (Далмација) – „убијен”.11/
14. октобар: Неранца Ђирић (65) из Чачка – „погинула од бомбе”.12/
5. децембар: Роса Алексић (20) из Чачка – „погинула” у Дучаловићима.13/
8. децембар: Марко Боранијашевић (26), радник из Чачка – „стрељан” у Чачку.14/
1. децембар: Драгослав Антић (35) из Чачка – „убијен” у Чајетини.15/
5. децембар: Драгана Тодоровић (17) из Чачка – „убијена”.16/
7. Као цивила, убили су га партизани под неразјашњеним околностима.
8. Тада су немачки авиони бомбардовали Чачак, а он је једна од цивилних жртава.
9. Као жандарма, стрељали су га партизани.
10. Као припадник ЈВУО, погинуо у борби против партизана.
11. Убио га атентатор Милош Тадић, гимназијалац, члан СКОЈ-а.
12. Цивил, жртва бомбардовања.
13. Као симпатизера НОП-а, убио га је четник из јединице Милутина Јанковића из Дљина.
14. Као партизана, стрељали га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
15. Као партизана, убили су га Немци.
16. Тешко рањену, стрељали су је легализовани четници у Рајцу (Чачак).

III

1. октобар: Милутин Ивановић (39), војни техничар из Чачка – „од митраљеца приликом бомбардовања Чачка”.1/
4. октобар: Средоје Митровић (47) из Чачка – „стрељан” у Љубићу. 2/
1. Немци су тога дана, пошто су се у зору повукли из Чачка, бомбардовали град. Страдало је доста цивила.
2. Стрељан је као локални функционер Љотићевог покрета „Збор”; убили су га партизани.

ПРОТОКОЛИ УМРЛИХ О СТРАДАЊУ ЧАЧАНА 1941. ГОДИНЕ

21. октобар:	Љиљана Ђурђевић (четири године) из Чачка – „погинула од бомбардовања – метак у срце”. 3/	3. Ово дете није унето у споменуницу „Чачански крај у НОБ – пали борци и жртве”, ни у Давидовићеву и Тимотијевићеву књигу.
21. октобар:	Мијаило Павловић (50), радник из Чачка – „пушчана рана у бутину и прелом кичме” у Чачку. 4/	4. И овог дана немачки авиони бомбардовали су Чачак. Павловић је једна од жртава.
3. новембар:	Јован Пековић (30), зидарски помоћник из Чачка – „пушчана рана – погинуо у Пожеги”. 5/	5. Као партизан, погинуо је у борби против ЈВуО.
9. новембар:	Разуменка Милић (20) из Чачка – „погинула од митраљеског зрна из авиона” у Трбушанима. 6/	6. Разуменка Милић-Карличић била је домаћица и партизански борац; страдала је приликом бомбардовања партизанског воза од стране немачке авијације.
19. новембар:	Гојко Ђукнић (38), свештеник из Чачка. Рођен у Калањевцима (Шумадија) – „од ране добијене од бомбардовања” у Чачку. 7/	7. Овога дана је умро, а рањен је приликом бомбардовања града од стране немачке авијације.
17. новембар:	Живомир Пантелић (18) из Чачка – „погинуо у борби” на Јељену у Прањанима. 8/	8. Као партизан, погинуо у борби против ЈВуО на Јељену, не у Прањанима, већ у Горњој Горевници. ¹
13. децембар:	Радослав Азањац (20) из Чачка, рођен у Сјеници – „стрељан” у Трнави. 9/	9. Стрељали су га четници Јеличког четничког одреда самозваног војводе Милоја Мојсиловића.
22. децембар:	Миодраг Прелић (22) из Кулиноваца – „стрељан” у Чачку. 10/	10. Као цивила, стрељали су га Немци.
13. децембар:	Милорад Миленковић (20), ученик гимназије у Чачку, рођен у Скопљу – „убијен” у Миросаљцима (Драгачево). 11/	11. Као партизана, убили су га припадници ЈВуО.
8. август:	Миломир Мариновић (22), учитељ из Чачка – „убијен”. 12/	12. Као скојевац, погинуо је у борби против жандарма код Чачанског гробља.

¹ Давидовић и Тимотијевић су навели да је као припадник ЈВуО погинуо у борби против партизана.

27. новембар: Десимир Страђанац (18), ученик из Чачка – „стрељан” у Ваљеви.13/
17. децембар: Слободан Средојевић (25) из Атенице – „стрељан” у Гучи. 14/
28. новембар: Филип Ђоковић (26) из Чачка – „погинуо у борби”; „пребачен у болницу у Севојну”. 15/
7. децембар. Душан Петровић (30), ливац у Војно-техничком заводу - „стрељан” у Чачку.16/
13. Као партизана, стрељали су га Немци на Крушику код Ваљева; био је, иначе, ученик гимназије.²
14. Као партизана, убили су га легализовани четници.
15. Био је радник железници; као партизан, погинуо је у борби против четника у Прањанима; рођен је у Добрачама код Ариља.
16. Рођен је у Ливну, радио у Чачку; као партизана, стрељали га Немци у Мишовића гају у Кулиновцима код Чачка.

IV

3. октобар: Љубиша Карић (19) из Чачка – „стрељан”.1/
20. септембар: Никола Иконић (28), молер из Чачка – „убијен из револвера” у Чачку.2/
2. новембар: Милан Стојановић (16) из Чачка – „погинуо у борби у Пожеги”.3/
4. новембар: Милић Лазовић (58), кафеџија из Чачка – „стрељан” у Чачку.4/
1. Био је ђак чачанске Гимназије. Рођен је у Крстацу (Драгачево). Стрељали су га партизани (комунисти) као истакнутог припадника Љотићевог покрета „Збор”.
2. Убили су га Немци као симпатизера Народноослободилачког покрета (НОР-а).
3. Био је ученик у трговини. Као партизан, погинуо је у борби против Југословенске војске у отаџбини (ЈВуО) четника Драгољуба - Драже Михаиловића.
4. Као цивила, убили су га партизани (Г. Давидовић, М. Тимотијевић, *н.д.*).

2 | У књигу *Чачански крај у НОБ – пали борци и жртве* уписан је са презименом Страђанчевић.

О ИСТОРИЈИ И АРХИТЕКТУРИ ЗГРАДЕ ГИМНАЗИЈЕ У ЧАЧКУ

28. септембар: Милош Тадић (17) из Чачка, рођен у Крушевцу – „убијен из пушке” у Чачку.5/
4. новембар: Младен Јокић (41), чиновник из Чачка, рођен у Ужицу – „стрељан” у Чачку.6/
5. новембар: Ратомир Ивковић (27), служитељ Хипотекарне банке – „од ране од пушчаног зрна” у Чачку.7/
7. новембар: Радомир Пауновић (19), ђак подофицирске школе, рођен у Призрену, живео у Чачку – „погинуо” у Чачку.8/
10. новембар: Миливоје Даничић (30) из Чачка – „умро од рана” у Чачку.9/
7. новембар: Радојко Кузмановић (31), железнички радник из Чачка, рођен у Котражи – „погинуо у борби” у Чачку.10/
17. новембар: Миодраг Обреновић (18) из Чачка, рођен у Куманову – „погинуо у борби” у Прањанима.11/
17. новембар: Дарко Радишић (14), ученик гимназије у Чачку – „погинуо у борби” у Прањанима. 12/
29. новембар: Момчило Ерић (39) из Чачка, рођен у Заблаћу – „умро од ране задобијене у борби”, умро у Чачанској болници.13/
28. новембар: Марија Каргер (82), домаћица из Чачка, рођена у месту Знајмо у Чешкој – „погинула од митраљеза из немачког тенка у Чачку”.14/
29. новембар: Божидар Ђокић (21) из Чачка, рођен у Зеокама (Драгачево) – „стрељан” у Чачку.15/
5. Пошто је извршио агентат на подначелника Марка Франића, убили га жандарми; био је члан Савеза комунистичке омладине Југославије (СКОЈ-а); рођен је у Крушевцу.
6. Био је жандарм – полицајац; убили су га партизани.
7. Био је припадник ЈВуО; убили га партизани у Атеници.
8. Као припадник ЈВуО, погинуо је у борби са партизанима у Коњевићима.
9. Билижи подаци непознати; Давидовић и Тимотијевић га нису унели у свој списак.
10. Као припадник ЈВуО, погинуо је у борби против партизана.
11. Био је гимназијалац; погинуо као партизан у борби против ЈВуО.
12. Погинуо као припадник ЈВуО у борби против партизана у Прањанима.
13. Као припадник ЈВуО, рањен у борби против партизана.
14. Цивил.
15. Као цивила, стрељали га Немци.

30. новембар: Предраг Живковић (21) из Чачка, рођен у Пљевљима – „убијен” у Чачку.16/
7. децембар: Миленко Попадић (32), столар из Чачка, рођен у Грку (Сремска Митровица) – „стрељан” у Чачку.17/
8. децембар: Савко Јовашевић (16), ђак из Чачка, рођен у Марковици – „стрељан” у Чачку.18/
11. децембар: Ратко Митровић (28), студент из Чачка – „обешен” у Чачку.19/
28. новембар: Михаило Михаиловић (40), порески инспектор из Чачка, рођен у Сеоцу код Подгорице – „погинуо у борби” у Тометином Пољу.20/
15. децембар: Војислав Ђоковић (21) из Чачка – „стрељан” у Парменцу.21/
22. децембар: Душан Станковић (31) из Придворице(Чачак)–„стрељан” у Чачку.22/
1. децембар: Милорад Видић (21) из Чачка – „стрељан” у Чачку.23/
19. октобар: Јулијана Самарџић (42) из Чачка, рођена у Сурчину – „стрељана” у Чачку.24/
21. новембар: Рађен Величковић (41) из Чачка, рођен у Лучанима – „погинуо” у Дубцу (Драгачево).25/
21. децембар: Ратомир Костић (27) из Чачка – „стрељан” у Чачку.26/
4. децембар: Александар Антић (31) из Чачка, рођен у Јагодини – „убијен” у Парменцу.27/
16. Као партизана, убили га легализовани четници.
17. Као партизана, стрељали га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
18. Као партизана, стрељали га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
19. Истакнути комуниста; политички комесар Чачанског народно-ослободилачког партизанског одреда „Др Драгиша Мишовић”.
20. Као припадник ЈВуО, погинуо у борби против партизана.
21. Као партизана, стрељали га легализовани четници.
22. Као партизана, стрељали га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
23. Као партизана, стрељали га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
24. Као цивила, стрељали га партизани.
25. Припадник ЈВуО. Није утврђено како је погинуо.
26. Као партизана, стрељали га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
27. Као партизана, убили га Немци.

ПРОТОКОЛИ УМРЛИХ О СТРАДАЊУ ЧАЧАНА 1941. ГОДИНЕ

22. децембар:	Љубиша Мариновић (20) из Чачка – „стрељан” у Чачку.28/	28. Као партизана, стрељали га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
2. децембар:	Ненад Стевчић (21) из Чачка, рођен у Трстенику – „стрељан” у Жељевици.29/	29. Као партизана, стрељали га легализовани четници.
22. децембар:	Ђорђе Миловановић (35), правник из Чачка – „стрељан у Чачку у 20 ^h ”. 30/	30. Био јеновинар (оснивач „Чачанског гласа”); године 1941. био је командант артиљерије Чачанског партизанског одреда; стрељали га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
22. децембар:	Радомир Ђурчић (22) из Чачка – „стрељан у Чачку у 20 ^h ”.31/	31. Као партизана, стрељали га Немци код Војно-техничког завода у Чачку.
20. јул:	Милош Милошевић (34) из Чачка, рођен у Превишу (Црна Гора) – „стрељан” у Чачку.32/	32. Комунист; стрељали га Немци, са групом родољуба, на игралишту Фудбалског клуба „Борац”.
23. септембар:	Спасоје Мојићевић (33) из Чачка, рођен у Косјерићу – „погинуо” у Прељини.33/	33. Погинуо као цивил; не зна се од кога.

V

Сахрањени на Чачанском гробљу и умрли у болници:

11. мај:	Азем Салијевић (28) из Жабена код Сјенице – „рана у грудима”.1/	1. По свој прилици, ради се о припаднику Југословенске краљевске војске.
3. јул:	Момчило Стевановић (34) из Горачића (Драгачево) – „пушчана рана на левој ноzi”.2/	2. Није јасно да ли се ради о војнику или цивилу. Овај човек није уписан ни у споменицу „Чачански крај у НОБ – пали борци и жртве”, нити у Давидовићеву и Тимо-тијевићеву књигу.
2. јул:	Алекса Лекић (42), радник из Чачка – „пушчана рана у трбух”.3/	3. Цивил, а није утврђено од кога је страдао.

23. јул:	Божидар Стојановић (21) из Ниша, рођен у Горњем Милановцу – „пушчана повреда трбуха”.4/	4. Страдао у Чачку као цивил, није утврђено од кога.
12. септембар:	Будимир Јовановић (43) из Прељине – „пушчана рана у леђа и груди”.5/	5. Био је председник општине у Прељини; ранили су га партизани.
18. септембар:	Јевтимије Ј. Илијевић (24) из Топлог Дола код Босилеграда, страдао у Љубићу – „пушчана рана”.6/	6. Као жандарма, убили су га партизани на Сувом брегу (Љубић).
18. септембар:	Новица Јовановић (28) из Сукова код Ниша, погинуо у Љубићу – „пушчана рана”.7/	7. Као жандарма, убили су га партизани на Сувом брегу (Љубић).
21. август:	Живадин Кузмановић (30) из Доње Горевнице – „пушчана рана у трбух”.8/	8. Овога човека нема ни у споменици „Чачански крај у НОБ – пали борци и жртве”, нити у Давидовићевој и Тимотијевићевој књизи.
21. август:	Небојша Малетић (35), адвокат из Сремске Митровице – „пушчана рана у трбух и десну бутину”.9/	9. Страдао у партизанском возу који је бомбардовала немачка авијација.
26. новембар:	Момчило Радовановић (22) из Лајковца – „рана на левој руци”.10/	10. Појединости о томе како је рањен нису познате.

Пострадалих је знатно више

Чачана, Атеничана и Кулиновчана погинуло је знатно више него што их је опојано и уписано у протоколе умрлих цркве Светог Вазнесења у Чачку. Можда је понеко од опојаних и изостављен, будући да су протоколи умрлих, у нередовним приликама, често накнадно попуњавани, а не треба, у том погледу, елиминисати ни могући страх свештеника од одмазде, посебно у новембру, када је беснео грађански, братоубилачки рат, или у децембру, месецу жестоких окупаторских погрома, у којима су, на жалост, учествовале и неке српске војничке формације.

Нису опојани, нити сахрањени у чачанско и атеничко-кулиновачко гробље погинули у Априлском рату, војници који су заробљени и одведени у Немачку

(где су страдали), они који су покопани на месту уморства, одведени у Бањички логор и на друга стратишта или погибалци (не мало је таквих) који нису рођени у Чачку, Атеници и Кулиновцима, па су њихова мртва тела сахрањена у завичајним гробљима.

Речита су упоређења података из протокола умрлих цркве чачанске и спискова погибалаца који су сачинили (с правом истичући да су непотпуни!) историчари Горан Давидовић и Милош Тимотијевић: у матичну књигу покојника уписано је 97, а погинулих је чак 232. Можда чак и више, јер Давидовић и Тимотијевић углавном нису евидентирали страдалнике који су кратко живели у Чачку или су живот изгубили у овом делу Србије. Примерице, 14. априла 1941. противавионска артиљерија војске Краљевине Југославије оборила је, мислећи да је немачки, у Чачку авион чији је пилот Илија М. Кандић (рођен 1918. године у Ужицу) погинуо. Било је, сећају се савременици, и других изгибија људи који нису имали родбину у Чачку, Атеници и Кулиновцима, па су њихова имена заборављена.

Даља истраживања се, једноставно, подразумевају.

Међутим, то није била тема овог рада, који је усредсређен на погибалце које су опојали свештеници цркве Светог Вазнесења у Чачку и унели податке о њима у протоколе умрлих, при чему нису заборављени ни преминули у Чачанској болници и сахрањени у гробље чачанско.

Death Protocols about Hardships of Citizens of Cacak in 1941

Parishioners of the church Sveto Vaznesenje – Saint Assumption in Cacak, citizens of this town and people from villages Kulinovci and Atenica – experienced sufferings and hardships in the war and rebellious year of 1941. They were being killed in the April war against German Nazi aggressors defending our country as members of rebellious military formations (Chetniks and Partisans), in their fights in November and in pogrom of the citizens, not only soldiers were killed, and after reestablishing German occupations with the help of quislings, many were killed unfortunately. While Cacak was free (October-November) it was bombed by the German aviation so civil victims were numerous as well.

After the religious service, priests were entering records about killed people in the Death protocols. In the column 'Cause of death' they were writing the following: 'gun shot in the head', 'shell wound', 'killed', 'shot', 'shell wound during bombing', 'murdered', 'died because of a bomb', 'killed in the battle'. Most often it was not recorded where and by whom someone was killed. It was omitted for the warriors which formation they belonged to.

There are data for 97 killed ones. However, researchers have come to the number of 232 persons from this Parish, pointing out that the list does not end here, which means that many of them have never had funeral service - they died at other places,

at many other places of executions or they were buried, although they were citizens of Cacak, in the settlements where they had been born.

In this paper there are data about the ones who had funeral services, together with explanations given by the author about their destinies – with some exceptions – , especially how and by whom they got killed. There is no doubt that this documentation will be of help to the new researchers.

Radovan M. MARINKOVIC

Les protocoles de décès. À propos des citoyens de Cacak ayant péri en 1941.

Les paroissiens de l'église „Sveto Vaznesenje” à Cacak – habitants de cette ville et des villages d'Atenica et de Kulinovci – périrent brutalement lors de l'année insurrectionnelle de 1941. Ils succombèrent lors de la Guerre d'Avril contre les agresseurs allemands nazis sur notre pays, en tant que membres de formations insurrectionnelles militaires (les Tchetsniks et les Partisans), lors des règlements de compte mutuels entre ces deux mouvements insurrectionnels en novembre et du pogrome des habitants, non seulement des combattants, de la part de l'occupateur allemand après le rétablissement de l'occupation, qui bénéficia aussi, malheureusement de l'aide que lui procurèrent les traîtres du pays. Pendant que Cacak fut libre (octobre – novembre), il fut bombardé par l'aviation allemande et donc il y eut également un grand nombre de victimes civiles.

Après l'office des morts, les données élémentaires les concernant furent inscrites par les popes dans les protocoles de décès. Dans la rubrique „Cause du décès” furent introduits des qualificatifs tels que: „blessure de fusil à la tête”, „blessure par grenade”, „a péri”, „fusillé”, „blessure par grenade lors d'un bombardement”, „tué”, „tué par une bombe”, „tué lors d'un combat”. Le plus souvent il ne fut pas inscrit par qui et où un tel succomba. Il fut omis également, en ce qui concerne les guerriers, à quelle formation militaire le défunt appartient.

Dans les protocoles de décès furent introduits les renseignements concernant 97 personnes ayant péri. Cependant, les chercheurs parvinrent, en mettant en évidence toutefois que ce registre n'est pas complet, à un chiffre de 232 personnes des paroisses de l'église de Cacak qui durant cette année perdirent leur vie, d'où en résulte le fait qu'à beaucoup d'entre eux l'absoute ne fut pas donnée – ils périrent sur d'autres lieux, dans plusieurs zones de combat ou ils furent enterrés, bien qu'ils furent citoyens de Cacak, dans les agglomérations dans lesquelles ils furent nés.

Dans cet écrit figurent les données concernant les personnes auxquelles l'absoute fut donnée, bien que l'auteur – mis à part certaines exceptions minimales – élucida le destin de ces personnes, en particulier par qui et comment ils furent tués. Pour les nouveaux chercheurs, sans aucun doute, cette documentation sera précieuse.

Radovan M. MARINKOVIC